

Juozas Gabrys-Paršaitis ir jo korespondencija su JAV lietuvių dienraščio *Draugas* redaktoriumi kunigu Antanu Kaupu 1911–1913 metais

Juozas Skirius

Lietuvos edukologijos universitetas, Humanitarinio ugdymo fakultetas, Pasaulio istorijos katedra,
T. Ševčenkos g. 31, Vilnius
el. p. juozas.skirius@leu.lt

Anotacija. Straipsnyje trumpai pristatomas lietuvių veikėjas Juozas Gabrys-Paršaitis, aptaria-
mi jam skirti moksliniai darbai ir pateikiami vertinimai. Daugiau dėmesio skiriama jo susira-
šinėjimui su JAV lietuvių laikraščio *Draugas* redaktoriumi kunigu Antanu Kaupu 1911–1913 m.
Publikuojami jų laišškai, kuriuose pagrindinis dėmesys skirtas J. Gabrio-Paršaičio propagandinės
veiklos Vakarų Europoje finansavimui. Laiškuose aptariami ir publikacijų propagandiniuose
leidiniuose klausimai, ieškomi galimų publikacijų autoriai.

Esminiai žodžiai: Juozas Gabrys-Paršaitis, Antanas Kaupas, Paryžius, Lietuvių informacijos
biuras, Pavergtų tautų sąjunga, JAV lietuviai, *Draugas*, *Annales des Nationalités*.

Abstract. The article provides a brief presentation of Juozas Gabrys-Paršaitis, a Lithuanian
political figure. It discusses the research papers dedicated to him and gives evaluations. More
attention is paid to his correspondence with the editor of the Lithuanian-American newspaper
Draugas, priest Antanas Kaupas between 1911 and 1913. It publishes their letters focusing on the
financing of Gabrys-Paršaitis' propaganda activities in Western Europe. The letters also discuss the
issues of publications in propaganda material and try to find the authors of potential publications.

Keywords: Juozas Gabrys-Paršaitis, Antanas Kaupas, Paris, Lithuanian Information Bureau,
Union des Nationalités, Lithuanian Americans, *Draugas*, *Annales des Nationalités*.

Juozas Gabrys-Paršaitis (1880–1951) – ši lietuvių Atgimimo laikotarpio, sakyčiau, išskirtinė figūra – sulaukia vis daugiau istorikų dėmesio. Žmogus, kuris pelnytai gali būti statomas į gretas šalia dr. Jono Basanavičiaus, dr. Jono Šliūpo, dr. Kazio Griniaus, doc. Antano Smetonos, prof. Augustino Voldemaro ir daugelio kitų. Jo veikla stebina savo intensyvumu ir platumu Lietuvos labui, patriotiškumu, mokėjimu priėti prie svarbių Europos valstybių aukštų pareigūnų, gebėjimu telkti Europos intelektualus, neginčijamu organizatoriaus talentu. Jeigu tektų kalbėti apie neoficialius, bet dar nesamos Lietuvos valstybės diplomatus Vakaruose Pirmojo pasaulinio karo metais, be jokios abejonės, pirmiausia reiktų išskirti šią asmenybę¹.

Apie jo veiklą pirmieji prabilo užsienio istorikai², o vėliau susidomėjo ir Lietuvos istorikai³, kurių ne vienas, išskirdamas šio aktyvaus lietuvių kontroversiškumą, gana prieštarinę asmenybę, pabrėždavo, jog jo įvairiapusę visuomeninę ir politinę veiklą negalima vienpusiškai vertinti. Profesorius Alfredas E. Senas 1992 m. Alfonso Eidinto publikuotoje knygoje *Slaptasis lietuvių diplomatas. Istorinis detektyvas* išsakė trumpą (dviejų puslapių tekstas), bet aiškiai suformuluotą savo nuomonę, įvardytą *Juozo Gabrio paslaptis*. Anot profesoriaus, „Alfonso Eidinto rengiamas Gabrio gyvenimo ir veiklos aprašymas – tai pirmas darbas, kuriuo jis siekia Gabrio biografijos dalis su visais prieštaravimais suvesti į visumą. Patarčiau skaitytojui pamąstyti apie tai, kad prieštaravimai atspindi paties Gabrio pastangas įvairiais laikotarpiais perrašyti savo praeitį. Jis garbino savo pasiekimus, jis falsifikavo kai kurias istorijas ir galu gale pats atsitrenkė į savo melą“⁴. Tokia, galima sakyti, pirmojo J. Gabrio veiklos tyrinėtojo gana griežta nuostata, kurios jis laikėsi nuo pat pradžių, be jokios abejonės, veikė vėlesnius autorius. Susidaro vaizdas, kad, kalbant apie šį politiką, svarbiau yra analizuoti jo „avantiūrizmą“, „ambicijas“, „savanaudiškumą“ ir panašiai, nei sutelkti dėmesį į jo plačią ir patriotinę veiklą Lietuvos labui. Pavyzdžiui, vien jau tai, kas mums ypač svarbu, kad dėl jo plačios propagandinės veiklos Europos visuomenė pradėjo skirti lietuvių tautą nuo lenkų⁵. Pripažinkime, kad be ambicijų, užsispyrimo, pasitikėjimo savimi vargiai ar būtų galima tiek nuveikti, kiek nuveikė mūsų

¹ SKIRIUS, Juozas. Pirmasis XX a. Lietuvos diplomatas vakaruose. *Mokslas ir gyvenimas*, 1990, Nr. 5, p. 9–11.

² SENN, Anfred Erich. Garlawa: A Study in Emigry Intriguo, 1915–1917. *Slavonic and East European Review*, 1967, No. 45, p. 411–424; SENN, Anfred, Erich. The Activity of Juozas Gabrys for Lithuania's Independence, 1914–1920. *Lituanus*, 1977, No. 23 (1), p. 15–22; DEMM, Eberhard. Friedrich von der Ropp und die litauische Frage (1916–1919). *Zeitschrift für die Ostforschung*, 33 Jahrgang, 1984, heft 1, S. 16–56; ČEPĖNAS, Pranas. *Naujųjų laikų Lietuvos istorija*. Chicago, 1986, t. 2, p. 420–426; DEMM, Eberhard. The Propaganda of Juozas Gabrys for Lithuania before 1914. *Journal of Baltic Studies*, 1990, Vol. 21, No. 2, p. 121–130.

³ EIDINTAS, Alfonsas. *Slaptasis lietuvių diplomatas. Istorinis detektyvas*. Vilnius: Valstybinis leidybos centras, 1992. 328 p.; LOPATA, Raimundas. *Lietuvos valstybingumo raida 1914–1918 metais*. Vilnius: Mintis, 1996. 224 p.; PIVORAS, Saulius. Juozas Gabrys, Karlas Lindhagenas ir lietuvių–švedų ryšiai XX a. *Istorija*, 2009, t. 74 (2), p. 23–32.

⁴ EIDINTAS, Alfonsas. *Slaptasis lietuvių diplomatas. Istorinis detektyvas*. Vilnius: Valstybinis leidybos centras, 1992, p. 325–326.

⁵ SKIRIUS, Juozas. Gabrys-Paršaitis Juozas. Iš: *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. Vilnius, 2004, t. 6, p. 314.

herojus. Tos savybės daugiau ar mažiau nebuvo svetimos ir kitiems išskiliams Lietuvos veikėjams. Tarp jų vyko asmeninė ir partinė kova; ne visų, tarp jų ir J. Gabrio-Paršaičio, nuopelnai nepriklausomoje Lietuvoje buvo pripažinti ir įvertinti. Suprantama, kad tai žeidė, jis jautėsi nustumtas nuo Lietuvos reikalų, bandė ieškoti teisybės. Ieškodamas „savo vietos“ darė ir klaidų, kaip ir daugelis. Todėl jo veiklą reikia tyrinėti, vertinti be išankstinės nuostatos, matyti platesniame kontekste.

Gilinantį šio veikėjo asmenybę būtina prisiminti ir jo nuopelnus lietuvių kultūros ir švietimo srityse: jis parašė mokyklinius geografijos, istorijos, lietuvių kalbos vadovėlius, parengė pirmąją lietuvių literatūros chrestomatiją bei V. Kudirkos ir A. Strazdo raštus ir t. t. Be galo gausus jo politinės veiklos palikimas. Jis vienas pirmųjų parašė ir 1920 m. atspausdino savo atsiminimus prancūzų kalba, vėliau juos parašė ir lietuviškai⁶. O kur dar jo parengti, redaguoti ir leisti vienkartiniai ir periodiniai leidiniai lietuvių, prancūzų, vokiečių, anglų kalbomis. Be to, jau yra prieinamas Lietuvos diplomatijos šefo Stasio Lozoraičio archyvas (LCVA, f. 668, ap. 2), kuriame sukauptas nemažas dokumentinis J. Gabrio-Paršaičio palikimas. Taigi, visa ta gausi medžiaga dar laukia istorikų kruopščios ir detalios analizės bei naujų vertinimų toliau gilinantį šį moderniosios Lietuvos atsiradimą, jos vizijų sklaidą Europoje bei JAV Pirmojo pasaulinio karo metais ir dar iki karo.

Apie J. Gabrio-Paršaičio korespondenciją su JAV lietuvių dienraščio *Draugas* redaktoriumi kunigu Antanu Kaupu (1870–1913) visiškai atsitiktinai sužinojau 2000 m. besilankydamas Šv. Kazimiero seserų vienuolyne, Marquette parke Čikagoje, savo mokslinės stažuotės JAV metu. Vienuolyno archyve, peržiūrėdamas ten sukauptą medžiagą, atkreipiau dėmesį į pluoštelį J. Gabrio-Paršaičio laiškų. Tai sudomino, nes dar prieš dešimtmetį domėjausi šio lietuvių visuomenininko politine veikla Pirmojo pasaulinio karo metais. Taigi, suradimas dar mokslininkams nežinomų laiškų vėl mane paskatino prisiminti J. Gabrio-Paršaitį, padaryti laiškų kopijas su mintimi, „gal kada nors prireiks“. Grįžęs į Lietuvą, parsivežtus dokumentus sudėjau į atskirą bylą ir ilgam „užmiršau“. Juos man priminė moderniosios Lietuvos šimtmečio jubiliejus – kilo mintis tuos laiškus publikuoti. Mano įsitikinimu, mes dar neturime gilesnio analitinio J. Gabrio-Paršaičio veiklos ir jo nuopelnų vaizdo. Manau, kad dar ateities istorikai „atsisuks“ į šią asmenybę, išsamiau patyrinės šią kontroversišką asmenybę.

Laiškus sudaro J. Gabrio-Paršaičio ranka rašyti devyni laiškai ir du kun. A. Kaupo laiškai-nuorašai, atspausdinti mašinėle. Iš susirašinėjimo turinio galima pastebėti, kad J. Gabrio-Paršaičio laiškų buvo daugiau, bet jų archyve neišliko. Kun. A. Kaupas atsakinėjo į beveik visus gautus laiškus, bet jų archyve taip pat nėra. Reikia manyti, kad kitus laiškus kunigas rašė ranka ir nepasiliko jų nuorašų. Jo laiškai galėtų būti išlikę tuose archyvuose ar pas tuos asmenis, kurie perėmė J. Gabrio-Paršaičio asmeninį archyvą. Praktiškai visi laiškai, išskyrus antrąjį, geros kokybės ir lengvai perskaitomi. Perspausdinant laiškus, buvo siekiama išlaikyti kalbos autentiškumą, paliekant net ir su klaidomis parašytus

⁶ GABRYS, Juozas. *Ver's l'indépendance lituanienne: Faits, impressions, souvenirs, 1907–1920*. Lausanne, 1920. 304 p.; GABRYS-PARŠAITIS, Juozas. *Tautos sargyboj*. Vilnius: Versus aureus, 2007. 416 p.

žodžius. Laiškuose daugiausia kalbama apie propagandinės literatūros leidybą ir leidybos finansavimą. Mat pagrindinė, greičiau vienintelė, finansinė parama J. Gabrio-Paršaičio propagandinei veiklai Paryžiuje, o vėliau ir Šveicarijoje buvo gaunama iš JAV lietuvių – jų siunčiamos lėšos buvo suaukotos katalikiškose JAV lietuvių parapijose (tai istorikų dar neištirtas klausimas). Iš laiškų aiškėja, kad pinigai, jų dažnas trūkumas buvo pagrindinis propagandinės veiklos stabdys, kuris neleido dar labiau išplėtoti Lietuvai naudingą propagandą. J. Gabrys-Paršaitis apgailestaudamas nurodydavo neišnaudotas galimybes plečiant tautinę propagandą, t. y. galimybę padidinti leidžiamų leidinių tiražus, išleisti dideliais tiražais atskirus vienkartinis leidinius. Kaip pavyzdį jis nurodydavo kitas tautas, tarkim, čekus, kurie propagandai skiria daug lėšų. Be to, kreipėsi į lietuvių švietusomenę prašydamas straipsnių apie lietuvių tautą ir jos kultūrą savo redaguojamiems leidiniams. Nemažai kalbėjo apie *Lietuvių informacijos biurą, Pavergtųjų tautų sąjungą*, jų leidinius. J. Gabrys-Paršaitis ne kartą užsiminė apie artėjantį didelį karą Europoje, kuris, jo įsitikinimu, turės lemiamą reikšmę lietuvių tautai, siekiant autonomijos statuso Rusijos imperijoje.

Susirašinėjimas nutrūko netikėtai, 1913 m. spalio 27 d. Čikagoje mirus kunigui A. Kaupui. Kunigo archyvą – jo gausų susirašinėjimą su to meto lietuvių švietusomene – ilgus dešimtmečius saugojo Šv. Kazimiero seserys vienuolės. Šiuo metu vienuolynas Čikagoje jau uždarytas, o jo archyvas neaišku kur išvežtas. Reikia tikėtis, kad svarbūs tautai dokumentai bus kažkur išsaugoti.

1. J. Gabrio laiškas kunigui A. Kaupui 1911 m. liepos 11 d. iš Paryžiaus (rankraštis)⁷

J. M. Kun. Kaupui, „Draugo“ redaktoriui
Gerbiamasai,

Siųsdamas šie dvi žinuti meldžiu patalpinti Jas gerbiavam Jusų laikraštij.

Po Tautų Kongresui prisiūsiu Jums lietuvišką vertimą memoire'o, kuris dar yra spaudoje.

Nuoširdžiai sveikindamas pasilieku su pagarba.

J. Gabrys

⁷ Tekstas neredaguotas.

2. J. Gabrio laiškas kunigui A. Kaupui 1911 m. rugsėjo 23 d. iš Paryžiaus (rankraštis)

J. M. Kun. A. Kaupui, „Draugo“ redaktoriui
Gerbiamasai,

Šiandien pasiunčiau Jums pusę Liet. tautos memorialo išversta į Liet. kalbą, kitą pusę pasiūsiu netrukus. Prašyčiau labai jį atspausti tuojaus plačiose „Draugo“ skiltyse, idant paskui galima būtų koki 1000 egz. skyrium atmesti⁸. Jeigu kokių nors priežasčių jus to padaryti negalėtumėt prašyčiau man apie tai tuojaus pranešti.

Siunčiu podraugei ištrauką iš vakar tilpusio „La Croix“ straipsnio apie Lietuvos Lenkų darbelius taipo tau ir trumpą Sk. Gieršynskio⁹ nekrologą. Prašyčiau prisiųsti man kelis „Draugo“ kur tilpo Gieršynskio nekrologas, kadangi tėvai ir giminės prašė prisiųsti.

Ačiu už žodį pritarimo Liet. Inf. biurui, ir už atidarymą „Draugo“ skilčių aukų rinkimui. Ysties Amerikiečiai iki šiol labai šaltai sutiko L.I.B. įsteigimą (Jeigu neskaityti Jusų ir kelių kitų kunigų karšto pritarimo, taip jau p. Kasperūno iš Amsterdamo). Jei Lietuvoj taipo jau būtų šaltai sutikę šį mano sumanymą, tai nebut galėjęs pasirodyti nei Memorialas, nei ne but galėję Lietuviai dalyvaut Tautų Kongrese. Ant laimes Lietuvoj sumetė arti 1000 fr. Atsižvelgiant į dideles išlaidas, kurias L.I.B. turėjo spausdindamas memorialą: 1000 egz. franc., angl. Drauge (jau beveik viskas išplatinta, pagaliaus sekant Kun. Dambr.¹⁰ (žiur. „Draugija“ 5d. 56.[?]¹¹ recenzija) ir kitų dar po 1000 egz. atsiusčiau pranc. ir anglišku – L.I.B. išdas yra vėl tuščias. O su tuščiu išdu neka nuveiksi. Darbo ateityj yra begale: 1) pirmiausia reikia dar memorialą išversti į vokiečių kalbą ir atmuštus koki 1000 paskleisti Prusų Lietuvoje, pagaliaus išversti į Lenkų kalbą paskleisti tarp sulenkėjusių lenkų. Pagaliaus vėla reik ruošti pavasarį prie tarptautinio Taikos kongreso Ryme¹², kur bus svarstomas klausimas tarptautinio kodekso išdirbimas. Čia vėl reikės priminti Lietuvos skriaudas, su tuščiom rankom nepadarysi, reik vėl išdirbti tam tikra memorialą ir jį atspausdinti, nes tik tokiu budu gal būti įjudinta visuomenės nuomonė.

Taigi broliai Amerikiečiai dabar Jusų kaleina [?]¹³, Lietuva padarė gerą pradžią, jus dabar nepatingėkite padėti man šį didei svarbų tautišką darbą toliaus varyti. Butu labai svarbu idant Jusų Malonė lygiai kaip ir kiti kunigai pritarėjai pavažinėtų su prakalbot ir parinktų į Jusu prie „Draugo“ įsteigtą fondą delei L. Inf. biuro paremimo. Žinomas dalykas cicilikai¹⁴ nesigailės kontragitacijos, bet ar galima ant Jų paisyti.

Tiek šiam syg apie tai.

⁸ Atspausdinti.

⁹ Sk. Gieršynskis – ?

¹⁰ Prelatas A. Jakštas-Dambrasukas (1860–1938).

¹¹ Neaiški data.

¹² Italijos sostinė Roma.

¹³ Nesuprantamas žodis.

¹⁴ Cicilikai – lietuviai socialistai, laisvamaniai.

Miela laibai bus man išgirsti tame Jusų nuomonę.
Priimkite, Gerbiamasai, aukštos mano Jums pagarbos išreiškimą.

J. Gabrys

P. S. Siunčiu Jums podraug pasirodžius naują memorialo laidą. Jeigu atsirastų norintieji anglišką išeidimą, idant įduoti Amerikiečiams, tai aš noriai prisiusiu po keletą egzempliorių.

P. S. Lietuvišką memorialo laidą galima bus naudotis prie prakalbų.

3. J. Gabrio laiškas kunigui A. Kaupui 1911 m. gruodžio 3 d. iš Paryžiaus (rankraštis)

Gerbiamasai Tautieti,

Siunčiu šiuomi Jums užkvietimą į „Comitte de Patronage“ „Centralio Tautų ofiso“¹⁵ jo trumpą programą liet. vertime čia prikergiu.

Tikiuosi, jog ši įstaiga atneš daug naudos visom prispaustom tautom, tuomi pačiu ir mūsų Tautai. Mums jokių budu neprider atsilikti nuo kitų tautų.

Į šios įstaigos patronus kviečiamma vien didžius visų tautų patriotus. Iš Lietuvių užkvieti dar be Jusų Malonės yra dr. Basanavičius, kun. Dambrauskas, Olšauskas ir kt.

Laukiamas Jusų malonus atsiliepinimas.

J. Gabrys

4. J. Gabrio laiškas kunigui A. Kaupui 1911 m. gruodžio 3 d. iš Paryžiaus (rankraštis)

J. M. Kun. A. Kaupui.

Gerbiamasai,

Ar apturėjote antrąją dalį memorialo Lietuvių kalboje? Kada pradėsite spausdinti „Drauge“? Būtų geistina, jeigu galėtų kuo greičiau pasirodyti. Siunčiu Jums dabar ištraukas iš svetimtaučių laikraščių. – recenzijas apie „Lietuvių memorialą“, „Balsai svetimų laikr. apie Liet...“ perleidus per „Draugą“ meldžiu tą straipsnį pridėti prie „memorialo“ kaipo įžangą. Tąsa netrukus prisiusiu.

Dabar šia pas mus darbymetė: visų prispaustųjų tautų Inf. biurui susivienyjo į kruvą, idant smarkiau veikti bendrai naudai išvien. Mes tikimės, jog su nauja įstaiga Europos

¹⁵ *Pavergtųjų tautų sąjungos centrinis organas.*

visuomenės nuomonė skaitysis, kaip su Taikos biuru Berne. Musiškis Lietuv. Inf biuras nutarė taip jau prisidėti autonomiškoms teisėms prie „Tautų Ofiso“, nes su jo pagalba galės šimta kartų daugiau naudoti Lietuvai, negu pats vienas būdamas.

Kiekviena Tauta norinti prisidėti prie tos įstaigos turi mažiausiai įnešti tris tūkstančius frankų (arti 600 dol.) bendran išdan, bendriem reikalom. Yra tautų ką įnešė daug daugiau.

L.I.B-ro išdas apytuštis. Nežinau nei kaip reiks pasielgti, atsilikt mums nuo kitų tautų niekaip negalima. Geda būtų jeigu mūsų tauta dėl taip menkos priežasties atsiliktų nuo kitų, jeigu Europiečiai įstengė virš 1000 fr. sumesti ant Tautos Kongreso reikalų, nejaugi Amerikiečiai geros valios (kadangi ju tarpe yra daug ir piktos valios a la Jurgelionis¹⁶, kurie tik moka ginčyti darbą) atsisakys gelbėti musu tautai padaryti šį antrą žingsnį žmonijos link. Ar negalėtumet susitarę su keliais apygardiniais kunigais padaryti keletą meetingų, idant parinkti kiek tam reikalui. 1912 m. sausio mėnesį įstaiga „Of. c.seN.“ [?]¹⁷ pradės veikti ir pinigai turi būti ik tam laikui tur buti įnešti.

J. Gabrys

P. S. Ar keli šimtai brošiūrų pasiustu express'u yra Jusų apturėti?

5. J. Gabrio laiškas kunigui A. Kaupui 1913 m. sausio 30 d. iš Paryžiaus (rankraštis)

Gerbiamasis Tautieti,

Siunčiu Jums šiuomi keletą straipsnių, prašydamas apskelbti juos gerbiamam Jusų laikraštyj.

Ar mano memorialas Lietuvių kalboje jau atspausdintas, jei taip tai meldžiu kuo greičiau man prisiųsti porą šimtų egzempl., aš rengiuosi važiuoti Anglijon su paskaitom į Lietuvių kolonijas ir norėčiau ten kiek išplatinti žmonių tarpe.

Tikiuosi Jusų Malonė neatsisakysite sandarbininkauti mano laikraštyj „Annales des Nationalites“¹⁸, kaip aš jau turėjau garbę Jus kviesti Balandžio mėnesio N¹⁹ žadu pašvesti Lietuvai, taigi labai svarbu būtų turėti Jusų straipsnį: „Apie Lietuvių bažnytinių organizaciją Amerikoje“ (Kiek ir kur yra Lietuv. parapijos, kaip jos organizuotos ir koksai Jų svarbumas Lietuvių tautystės palaikyme).

Laukdamas Jusų malonaus atsiliepimo, pasilieku su aukšta pagarba.

J. Gabrys

¹⁶ Jurgelionis Kleopas (1886–1963) – JAV lietuvių socialistų veikėjas, advokatas, vertėjas, redaktorius.

¹⁷ Kalba, matyt, eina apie *Pavergtųjų tautų sąjungos* centrinį organą

¹⁸ *Pavergtųjų tautų sąjungos* mėnesinis leidinys prancūzų kalba.

¹⁹ N – vienas leidinio numeris.

6. Kunigo A. Kaupo laiškas J. Gabriui 1913 m. kovo 2 d. iš Čikagos (mašinarštis)

Gerb. P. J. Gabriui, Paryžiuje.

Didei gerbiamas Tautiet!

Laiškelis ir straipsniai gauti. Labai, labia ačiu. Memorialas išeis atskirai, kaip tik spėsime perleisti jį per „Draugą“. Ligišiol negalėjome leisti jo reguliariai, nes turėjome bėdos su spaustuovės darbininkais. Dabar reikalai truputėli pasitaisė.

Straipsnelį apie Bažnyčios rolę lietuvių tautybės išlaikyme Amerikoje įdedu į šį laišką. Nenorėjau rašyti plačiau. Man rodėsi, kad geriau bus duoti aplamais ruožais nupieštą paveikslą. Žinoma, daug smulkmenų apleista, daug daiktų nepasakyta – bet, man rodosi, paveikslas išėjo tikras... Jei tiks, tai Tamsta teiksiesi įdėti kur reikia; jei ne – tai veliju jam laimingos kelionės į... gurbą.

Už įdėjimą „Draugo“ adresu į „Annuaire de la Presse“ siunčiu nuoširdų ačiu.

Dar sykį dėkodamas už maloningą atmintį apie mūsų laikraštį, pasilieku su aukšta pagarba ir kuo geriausiai linkėjimais.

K. A. Kaupas

7. J. Gabrio laiškas kunigui A. Kaupui 1913 m. balandžio 7 d. iš Paryžiaus (rankraštis)

J. M. Kun. Kaupui, „Draugo“ redaktoriui

Gerbiamasai Kunige,

Ačiu už straipsnį „Annales“, tilpo spec. N pašvestam Lietuvai, gal but sutrumpintai duosime ir angliškai.

Būtų svarbu šį N paskleisti plačiau Amerikoje pasiųsti visiems publ. knygynams ir Universitetams, o taipgi ir žymesniems laikraščiams Anglų, Čekų, Lenkų ir Gudų.

Šis spec. N mums gan brangiai atsieis, nes desime žemlapius istorišką ir etnografišką, o taipgi ir keletą iliustracijų, idant duos geresnį supratimą apie Lietuvių liaudies dailę (straipsnį apsiėmė priruošti L. Dailės draugija). Taigi Amerikiečiai gal galėtų pagelbėti savo skatikais šį veikalą kuo geriausiai išleisti.

Ypač dabartes, kuomet tokia Albanija igija nepriklausomybę, mes irgi neturėtume nuleisti rankas, turime ruošti viešęją Europos nuomonę prie Lietuvos autonomijos, kuri gal but irgi jau ne už kalnų, jeigu Rusija susiremtu su Austrija ir Vokietija. Taigi nesedekime sudėję rankų, o kelkime, kiek galėdami Lietuvos vardą aukšten.

Priimkite, Gerbiamasai Kunige, mano nuoširdžią padėką ir draugiškus pasveikinimus.

J. Gabrys

P. S. Kaip stovi spausdinimas mano Memorialo?

8. Kunigo A. Kaupo laiškas J. Gabriui 1913 m. balandžio 18 d. iš Čikagos (mašinarštis)

Gerb. P. J. Gabriui, Paryžiuje.

Didei Gerbiamas Pone!

Raštelius gavau. Labai ačiū. Ano „Annales“ numerio meldžiu prisiųsti daugiau. Išsiuntinėsiu knygynams, mokslo įstaigoms ir mokslo vyrams. Apskritai, kam reikia. Pinigus, kokie pas mane ir kokius dar gausiu, išsiųsiu ateinančią savaitę. Taip-pat paraginsiu prie aukų „Drauge“. Birž. 25–26 d. turėsime Lietuvių Katalikų Kongresą. Tikimes didelio suvažiavimo. Butų gerai, jei Tamsta atsiųstum nuo L.I.B. pasveikinimą su pagalbos meldimu. Man rodosi, kad galima butų pelnyti šiek tiek skatiko.

Tamstos „Memorialas“ bus veikia atspausdintas, bet išeis antroje dalyje. Per neapsižiurėjimą pirmoji pusė tapo susiuta ir apdaryta.

Linkiu iš visos širdies darbuoties ir toliau taip pasekmingai tautos ir tėvynės labui, kaip ligišiol ir pasilieku su labai aukšta pagarba.

K. A. Kaupas

9. J. Gabrio laiškas kunigui A. Kaupui 1913 m. balandžio 7 d. iš Paryžiaus (rankraštis)

Gerbiamasai Tautieti,

Meldžiu priduoti šį mano pranešimą ir pasveikinimą Kongreso pirmininkui Pittsburge, tikiuosi jis dar neatvyks pervėlai. Siunčiu Jums podraug ir trumputį pranešimą apie 5-6 N „Annales des Nationalites“, kurie pagaliaus už kelių dienų išeis iš spaudos.

Negalite įsivaizduoti, kiek vargo aš turėjau su šiuom N, kol viską sutaisiau, bet dabar jau matydamas kaip viskas puikiai išeina, kaip mūsų Tautos garbė pakils svetimtaučių akyse, – nieko nebeatmenu, visas mano trūsas²⁰ turės tikiuosi kuo puikiausias pasekmes. Tik čia vėl vargas atsižvelgiant į menką „Tautos sąjungos“ išdą, nėra galima spausti šį N dideliu skaitliuke imkim 10.000 exs. vietoje paprasto 1000 (tukstančio), idant padaryti didelią propagandą, išsiuntinėjant visiems pasaulio laikraščiams, atstovam, senatoriam, universitetam, knygynam ir t.t. Čia nė L.I.B. išdas neka galės pagelbėt keliais šimtais frankų kurie jame yra. Jų viso užteks atskyras nuotraukai kun. Dambrausko straipsnio „Lietuvių–Lenkų santykiai“.

Jeigu Amerikiečiai galėtų sumesti porą šimtų dol., tai L.I.B. vardu galima būtų užsakyti tukstantį (1000) exz. „Annales“ ar daugiau vien Lietuvių propagandos reikalams.

²⁰ „Trūsas“ – darbas

Latviai, kurie skaitliumi daug menkesni už Lietuvius paėmė savo propagandai (1000) tukstantį ex. „*Annales*“. Man bus labai skaudu ir nemalonu, koku prieš Tautos sąjungos komiteto narius – Seignobos²¹ ir kitus, jei Lietuviai neatkreips nei kiek atydos ant specialiai jiems pašvęsto N Sąjungos organo, kad nebenorės užsisakyti didesnio skaitliaus savo propagandos reikalams.

Jeigu svetimtaučiai nesigaili savo trūso mūsų labai, tai mums patiems juo labiau reikėtų rupintis mūsų nupuolusio vardo pakelimu kitų tautų tarpe. Mes turime šiame N 5-6 „*Annales*“ puikų propagandos įrankį, tik nesigailėkime skatiko ir truso šio rašto praplatinimui.

Taigi meldžiami paraginkite kitus prisidėti kuogreičiausiai prie šio sąsiuvinio apie Lietuvą kuoplačiausio išplatavimo.

Priimkite, Gerbiamasai Tautieti, nuoširdų mano pasveikinimą.

J. Gabrys

P. S. Kiek exempliorų pasiųsti Jums Amerikon „*Annales*“ propagandos reikalams? Meldžiu greit duoti žinoti.

P. S. Podraug siunciu Jums koriektas²² kelių įdomesnių straipsnių!

10. J. Gabrio laiškas kunigui A. Kaupui 1913 m. liepos 13 d. iš Paryžiaus (rankraštis)

Gerbiamas ir Mielas Tautieti,

Jūsų laišką 27.VI apturėjau. Ačiu už geras žinias ir Jūsų rupesnę L.I.B.

N 27 Jūsų „*Draugo*“ apturėjau. Atskaita apie Federacijos Kongresą skaičiau su dideliu pamegimu. Iš tiesu Jus atlikote didei svarbu tautišką darbą. Jeigu Jums pasiseks įvykdinti visus pakeltus tenai sumanymus, tai įstatysite Amerikiečius plėtojimosi į gerą vagą, kas turės didelę svarbą visos Lietuvos likime, jeigu Jums pasiseks sulaukyti mūsų brolių ištautėjimą.

Dieve, Jums padėk!

Labai svarbu, kad Jums pasisekė įsteigti tautos izdą. Tarp kitų to izdo versmių, manding domod verta yra tautiškų markių (ženklelių) išleidimas. Ta sistema jau seniai yra vartojama Čekų Tautos tarybos ir kitų tautų taktiškųjų įstaigų. Čekams taktiškiosios markės duoda kasmet apie 200.000 kronų, t.y. arti 100.000 rublių. Pas mus irgi ši sistema turės duoti geras pasekmes. Be finansinių pasekmių taktiškiosios markės bus geru agitacijos įrankiu. Mano nuomone mūsų taktiškiosios markės turėtų atsakyti šioms reikalavimams:

1. turi būti išties tautiškomis
2. turi būti gražios, labai astetiškai padarytos
3. turi būti pigios.

²¹ Seignobos Charle (1854–1942) – prancūzų istorikas, *Pavergtų tautų sąjungos* pirmininkas.

²² Iškarpos.

Kas dėl pirmosios išlygos manding turėtų būti sakralizuoti šie trys simboliai: kryžius, Vytis ir Suv. valstijų kilstantis aras (ir vėliava).

Kur manote darydinti tuos ženklelius, kas pieš piešini? Juo greičiau bus įvykintas šis sumanymas, juo greičiau pildysis Tautos išdas. jeigu Jums būtų sunku įvykdyti šį sumanymą ant vietos, rasi aš galėčiau Jums padėti turėdamas čionai šioje šakoje gan didelius ryšius. Abeliai panašus artistiškieji darbai Paryžiuje pigiau ir geriau yra atliekami negu kur kitur, įvairios valstijos savo markes dirbdina Paryžiuje (kaipo pavyzdį siunčiu Jums markę Olimpiškųjų žaidimų 1912 m. – nors ji man nepatinka). Taigi, jeigu tik galėsiu kuomi tai mielai Jusų Federacijai.

Tikuosi duos Dievas, nenuves mūsų darbas ant niekų.

Kaip Jusų sveikata? Tikuosi nesate labai sužeidę koją. Jau gal busite pagiję.

26 N „Draugo“ manęs nepasiekė, tur but kur užkliuvo. Malonėčiau jį gal but lieptumei man antru syk jį pasiųsti. Beje, kaž kodėl man Jusų administracija vėl pradėjo siųsti „Draugą“ senu mano adresu (11, Rue du Somerar 9) iš ten jau 3 metai išsikrausčiau. Paliepkite siųsti tikru mano adresu – 41, Boulevard des Paris France.

Žinoma platų aprašymą Federacijos Kongreso duosiu „Annales“^e.

Dabar kas dėl „Annales“. Visa laida 5-6 N jau yra išsemta. Taigi jeigu susirinktų reikalinga pinigų suma (apie tai esu rašęs Jums pirmam rašytam laiške), tai reikėtų butinai dar atspausdinti 1000 egz. mūsų tautos agitacijos reikalams, nes šis N labai tam tinka. Dali galima būtų parduoti, tai dalis pinigų sugrįžtu. Blogiausia kad su II laida negalima ilgai laukti. Spaustuvė davė man laiko iki Liepos m. galui, jai reikalingos raidės. Kreipiausi į Europiečius Kauniškius jie vos surinko (kun. Dambr.) 15 rublių. Su tokiu išdu II-os laidos nepadarysi. Ant Europiečių nėra ka tikėtis. Visa viltis Jumise Amerikiečiuose. Gaila būtų, jeigu mes šios progos neišnaudotume.

Taigi Gerb. Tautietai, lauksiu Jusų žinios.

Už šį N 5-6 redakcija „Annales“ gavo daug pagyrimų nuo mokslo vyrų iš Šveicarijos, Belgijos, Čekijos ir kitur. Paskelbsime tai II-oj laidoj (jai tai reiks). II laidoj taip pat apskelbsim ir Federacijos Kongreso apyskaitą lygiai kaip ir kitos svarbios Lietuviams naujienas.

Šiam N (5-6) didelę svarbą duoda ir tokių autoritetų straipsniai k.a.: Seignobos^o ir Meillet²³.

Diplomatų ir politikierių sferose teko man girdėti jog Visuotinas Europos karas yra neišvengiamas, jei jis nekils ši met (nes nei Prancūzija nei Vokietija dar ner galutinai prisirengę), tai tikrai jis kils už metų, kitų. Viena galiu pasakyti jis (visuot karas) yra jau labai artimas. Taigi skubykite organizuokite Tautos federaciją, idant atsitikimai mus neužklystų iš netyčių, jei jus spesite gerai susiorganizuoti, tai nuo jos prigulės visos Lietuvos ateitis. Aš džiaugiausi, kad L.I.B. ir Tautos Sąjunga atėjo į laiką ir kasdien įgydama vis stipresnius ryšius Diplomatų tarpe, mokės reikalingoj valandoj atnešti Lietuvai naudą.

Nuoširdžiai Jus sveikindamas ir dėkodamas J. Gabrys

²³ Meillet Antoine (1866–1936) – prancūzų kalbininkas, indoeuropiečių kalbų specialistas, domėjosi ir lietuvių kalba.

11. J. Gabrio laiškas kunigui A. Kaupui 1913 m. rugpjūčio 19 d. iš Paryžiaus (rankraštis)

J. M. Kun. A. Kaupui Chicago.

Gerbiamasai,

Siunčiu Jums prie šios progos „L.I.B. pranešimą: Ambasadorių Konferencijai Londone“, kurį meldžiu patalpinti gerb. Jusų laikraštyje lygiai kaip ir viešą mano padėkavojimą L.R.K. Federacijai už auką L.I.B.

Jusų išlaidas L.I.B. reikaluose padarytas užskaitysiu sulig Jusų noro, kaipo auką L.I.B. Bet kadangi Jus kaip L.I.B. ir Tautų Sąjungos atstovas galite turėti ateitį dar didesnių išlaidų, tai reikalinga, kad jos Jums būtų gražinamos, manding bus patogiausia, kad Jus pirm siųsiant man surinktąsias aukas Amerikoje atsiskaitytumėte padarytąsias išlaidas tokiu būdu mes išvengsime nereikalingų siuntinėjimų.

Kaip matote iš pranešimo Ambasadorių Konferencijai darbo L.I.B.-ui nestinga, nespėji vieną Lenkų šunybę atremti, žiūrėk kitą jie mums padarė. Mums butinai reikalinga „Correspondence de Lituanika“ t.y. reguliariškai kas savaitė (ar bent kas dvi) išeinantis lakštas, skaitliuke koku 1000 ekz., kur būtų pranešama visos daromos mums skriaudos formoj telegramų, ir išsiuntinėjamos viso pasaulio laikraščiams ir žymiesiems veikėjams. Kaip tai daro kitos tautos: „Correspondence Tchèque“, „Correspondence Albanie“... Laikraščiai gavę tokią „Correspondence“ (ant vienos pusės spausta) išsikerpa žinią, kuri jai tinka ir atspaudžia savo laikraštį, tokiu būdu žinia pasklęsta labai plačiai. Bet tokios „Correspondence“ išleidimas atseitų kelis tukstančius fr. į metus (tuom žyg. L.I.B. biudžetas vos siekia viena (1) tukstantį). „Annales“ pasirodančios relai (kas 2–3 men.) negal tos rolės atlikti da ir del to kad pašvestos visom vargiom tautom.

Manau šį rudenį apsilankyti Lietuvoj („incognito“) ir ten pakelti šį klausimą, prašyčiau Jus pakelti tą klausimą Amerikoje, taip kad gal but nuo ateinančių metų galėtume pradėti leisti „Correspondence de Lituanie“.

Šiame svarbiam istoriškam momente mes neprivalome snausti, kuomet galingosios Tautos (Prancūzija, Vokietija, Rusija) kuria savo kariuomenes galutinai kovai tarp savęs, stiprinkime mes ir tverkime mūsų informacijos organus, idant atėjus valandai galėtume ir mes garsiai pasakyti pasauliui ko mums reikia, kada ant galingųjų (šiandien) valstijų yra digš naujos. Taigi rengtimės prie tos valandos (ji jau ne už kalnų) iš anksto, nes nelaikas „jot medžiot kada šunes lakyti“.

Šiandien musiškiei, namie likusieji broliai, užimti organišku prie pamatų darbu (ypačiai namų statymu – „Saulės“, „Mokslo Dr.“, „Žiburiui“ ir t.t. – kas didei yra pagirtina) nemato debesų, kurie iš visų pusių supa Europą. Taigi mūsų reginčiųjų priedermę yra ruošti prie tos valandos Lietuvą, idant iškilusi audra neužkluptų jos neprisiruošusios. Šiandien po Balkanų audrai atsirado Albanija, taigi nežiopsokime, bet dirbkime idant po Vidurinės Europos audros atsirastu Autonomiška Lietuva.

Aš neišpasakytai džiaugiuosi, kad Jums pasisėkė padėti pirmą akmenį pamatan L.R.K. Federacijos, kuri turės didelę laipsnę rolę Lietuvos Autonomijos išgavime. Man pasistačiusiam savo gyvenimo tikslu tos autonomijos išgavimą miela yra matyti, kaip skaitlius pritarėjų kasdien dauginasi.

Didei svarbiu apsišėkimu yra „Lietuvos vyčių“²⁴ įsteigimas, tai dar vienas galingas faktorius tos autonomijos išgavimui. Bet kaip jus išsaugosite tuos mūsų „vyčius“ nuo pragaištingos cicilikų įtekės? Kaip Jus išsaugosite Juos nuo blogai suprasto cicilikiško „internacionalizmo“, kuris nuodija tautybę? Dieve, Jums padėk tas atsiėkti.

Kaip matau iš „Draugo“ Federacijos komisijos nesnaudžia. Jusiškė „Mokykla“ bene bus darbščiausia. Jusų raportą mačiau paskelbt. 32 N Draugo. Norečiau padaryti keletą pastabų delei jos. „Lietuvių literatūros“ nemažiau niekur paliesta, manding vyresniuose skyriuose 5, 6, 7, 8 galima ją būtų drąsiai išguldyti pradėdant „Skaitymo knyga“ (pavyzdžiai dabartinės literatūros) ir paskui pereinant prie senesnės (tam tikrą rankvedį rengiu spaudon). Pagaliaus bene busite užmiršę ir Lietuvos geografijos, – manding mažiems Amerikos Lietuviams derėtu pažinti ir savo senąją tevynę, de ja, čia mums striga vadovėlių, kol kas vienok galima būtų rekomenduoti III dalį mano „Geografijos vadovėlių“ ir mano „Trumpas Lietuvos aprašymas“. Atleiskite jeigu aš su savo trigrašiu kišuosi į dalyką mane stačiai nepalytinti, bet atsižvelgdamas į dalyko svarbumą neiškenčiu tai nepadaręs.

Dabar kas link „Annales“. II-oji laida pilnai jau parengta spaudai, bet netuint pilno tikrumo, kad išlaidos galės būti pilnai padengtos nedristų duoti įsakymo spaustuvininkui spausdinti; tai gi šia jau antram mėnesiui baigiantis nelabai nori ilgiau laikyti raidžių susatymą. Tai gi, gerbiamasai tautietai, malonėkite duoti man žinių atgalia krasa, ar tikites surinkti tą 100 dol. kurių dar stinga.

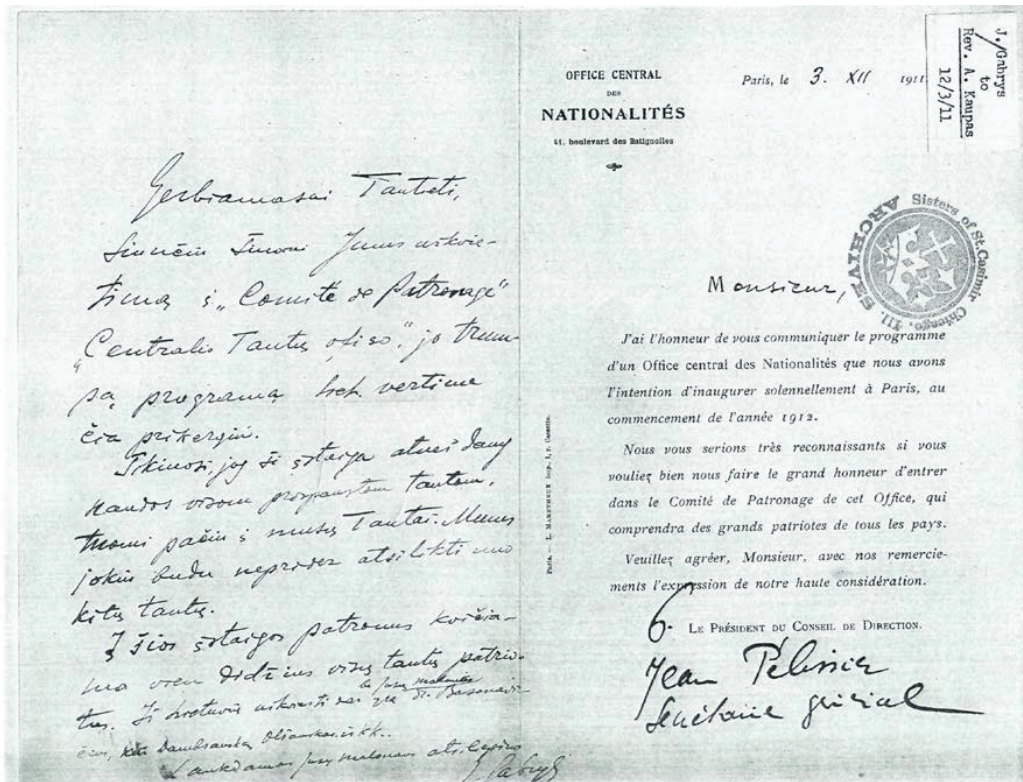
Musiškė „pirmėivė“ spauda iš visų straipsnių tik Jusiškį pagyrė, kitus gi peikė, užtai. Lenkų ir Vokiečių spauda siuto už Jakšto str. (Vokiečiai) už Simsono, žodžiu šis A / 5-6 savo tikslą pilnai pasiekė – sukėlė daug triukšmo.

Laukdamas nuo jusų greitų žinių, liekuosi Jus gerbiantis
J. Gabrys

P. S. Siunčiu Jums podraug II laidą mano gramatikos ir Geografijos vadovėlių.

Kada Tautos išdo markės bus padirbtos meldžiu man pasiusti keles. Siunčiu Jums podraug pavyzdžiui keles Ukrainų markės, – Jų greičiau gali būti pavyzdžiu kaip nerėik daryti markių.

²⁴ JAV lietuvių katalikų jaunimo organizacija buvo įkurta 1913 m. Čikagoje.

J. Gabrio-Paršaičio laiško pavyzdys